

FAKİHLER VE MUHTELİFUL HADİS İLMİ

1- Hz. Peygamber'in hadisleri arasında gerçek manada bir zıtlık olamaz. Çünkü aynı kaynaktan birbirine aykırı şeylerin sudur etmesi mümkün değildir. Buna rağmen, aşağıda geleceği üzere, çeşitli sebeplerden dolayı bizim açımızdan tearuz olarak gözüken durumlar meydana gelmektedir. İkisi de sahih fakat aralarında tearuz bulunan böylesi hadisler arasındaki zıtlığı gidermek için çeşitli metotlar kullanılmaktadır.

Bu metotlar fukahanın teâruzu'l-edille, hadisçilerin de muhtelifu'l-hadîs (ilmu telfîki'l-hadîs) dediği ilmin şumulüne girmektedir. Muhtelifu'l-hadîs ilmi ise "birbiriyle çelişen iki hadisin arasının bulunması veya ikisinden birisinin tercih edilmesi" diye tarif edilmektedir.

Bu ilim, hadislerle iştiğal edenlerin uzak kalamayacağı, birinci derece öneme haiz metin ilimlerinden birisidir. Çünkü gerek teşriyle, gerekse diğer hususlarla ilgili, oldukça farklılıklar arz eden rivayetler hadis kitaplarında yer almaktadır. Bazen aynı konuyla ilgili 30-40 tane, birbirlerine göre az veya çok farklılıklar arz eden hadis bulunabilmektedir. Bunların arasını bulmak, nesh söz konusu ise tespit etmek ve nihayetinde bir karara varmak için özellikle fukahanın asırlar boyu kullanarak yerleştirdiği temel metotlar, hadis ilmiyle meşgul olanların yardımcılarıdır. Pek çok gerekçe yanında, ihtilâfu'l-hadîs ilmi de hadis sahasında çalışanların fıkıh usulünü çok iyi bilmesi gerektiğini bizlere göstermektedir.

Nevevî bu ilmin getirdiği bilgilere sahip olmanın zaruretini hissetmiş bir fıkıhçı, aynı zamanda da bir hadisçi olarak şöyle demektedir: "Muhtelifu'l-hadîs, hadis ilimlerinin en önemlilerindedir. Her branştaki âlim buna ihtiyaç hisseder... Bunu da hadisle fikhî cem etmiş imamlar ile manalara son derece vâkıf usulcülerle yapabilir." Bu da göstermektedir ki hadisler arasındaki tearuzu gidermek isteyen kimsenin iyi Kur'an ve fıkıh usulü bilgisi yanında, hadislerin tariklerine vâkıf olması ve Arapçanın edebî yönüne hâkim olması, yeri geldiğinde lafızlara takılıp kalmaması, kelimenin belagat yönüne inebilmesi icap etmektedir.

2- Hadislerarası tearuzun (ihtilafın) sebepleri

3- Tearuzdan bahsedebilmenin şartları

4- Tearuzu giderme yolları:

Hanefîlerin metodu

Şafiîlerin metodu

Hadisçilerin metodu

5- Cem ve Te'lif: Cem birbirleriyle mütenakız olan delillerin arasını bulmak demektir. "Her iki delili kullanmak birisini ihmal etmekten evla" olduğundan, imkân dâhilinde ise zorlamaya kaçma durumu yoksa her iki rivayetin arasını bularak, ikisine birden yol açmak gerekir. Çünkü önümüzdeki rivayet Rasulullah'ın hadisidir. Dinin ikinci rûknünün bir parçasıdır. Bu sebeple birbirleriyle mütenakız gözüken rivayetlerin arasını telif etmek önemlidir.

6- Nesh: Hükümlerin teşriinde insanların maslahatları değişik durumları icap ettirmektedir. Gerek ayetlerde ve gerekse hadislerde ümmetin bu yöndeki ihtiyacına binaen, bir kısım hükümlerin belli bir müddet sonra değişmek durumunda kaldığını görmekteyiz. Çünkü bazen bir hükmün konması zarureti hâsıl olmakta, daha sonra bununla ilgili maslahat kalkınca hüküm de değişmektedir.

7- Kur'an ile sünnet arasında nesh ilişkisi

- 8- Tercih ve yolları: “Birbirlerine müsavi tearuz hlindeki delillerden birisinde bulunan ve onu diğerine üstün tutmayı gerektiren bir ziyadeyi (vasfı) ortaya koymaktır.”
- 9- Tevakkuf: Tercihle bulunulamayan hadisler arasında başvurulacağı söylenen tevakkuf, teskut ve tahyr metotlarının pratik açıdan bir kıymeti ve misali yoktur. Kanaatimizce gerek fakihler ve gerekse diğerleri metodu tamamlama açısından bunu zikretmişlerdir. Çünkü bütün yollar denendikten sonra sonuç çözümsüzlüğe kalmış iki hadis bulmak mümkün değildir. Zira gerek nesh, gerek cem ve gerekse tercih yollarından biri vasıtasıyla hadislerden biri mutlaka alınmakta, diğeri bırakılmaktadır.